

METAMORFOZĖ

Pabudęs vieną rytą iš neramaus miego, Gregoras Zamza pasijuto paverstas baisingu vabalu. Jis gulėjo lovoje ant kietos kaip šarvas nugaros ir, mažumą kilstelėjęs galvą, matė savo išgaubtą rudą suragėjusių lankų padalintą pilvą, pridengtą vos besilaikančios antklodės. Daugybė palyginti su visu kūnu pasigailėtinais plonų kojų bejėgiškai mirgėjo jam prieš akis.

„Kas man atsitiko?“ – suko galvą jis. Tai juk visai ne sapnas. Jis savo kambaryje, pažįstamoje, kiek per mažoje vienam žmogui kamaraitėje. Prie stalo, ant kurio paskleisti medžiagų kolekcijos pavyzdžiai, – Zamza buvo komivojažierius, – ant sienos kabo jo neseniai iš iliustruoto žurnalo iškirptas ir įstatytas į dailius paaukuotus rėmus paveikslas. Jame pavaizduota sėdinti dama su kailine kepure ir kailiniu boa. Pakėlusį sunkią kailinę movą, kurion ranka buvo sukišta beveik ligi alkūnės, ji tarsi sveikino žiūrovą.

Paskui Gregoro žvilgsnis nukrypo į langą, ir apsiniaukęs oras – buvo girdėti, kaip lietaus lašai teška į stogo skardą, – jį galutinai nuliūdino.

„Gal man dar nusenūsti ir pamiršti visas tas kvailystes“, – manė jis, tačiau kaip tai padaryti – jis buvo įpratęs miegoti ant dešinio šono, o šitaip dabar neįsitaisysi. Kad ir kiek blaškėsi, besistengdamas atsigulti ant dešinio šono, vis tiek tuojau atvirsdavo atgal. Gal šimtąsyk bandė, užsimerkęs, kad nematytų kirbančių kojų, ir liovėsi tik tada, kai šone pajuto ligi tol nepatirtą nestiprų maudulį.

„Dieve, – galvojo jis, – kokį sunkų darbą aš išsirinkau! Per dienų dienas kelionėje. Nusiplūki daug labiau negu kontoroj, o kur dar kelionių nepatogumai, rūpestis nepavėluoti į traukinį, neregularus prastas maistas, vis kiti žmonės, nė su vienu ilgiau nepabendrausi, nuoširdžiai neįsišnekėsi. Kad jį kur galas tokį gyvenimą!“

Jis pajuto, jog truputį panižo pilvas; pamažu aukštelininkas pasistūmėjo link lovos galo, kad būtų patogiau pakelti galvą; rado niežtimą vietą, nubertą mažais, baltais, nežinia iš kur atsiradusiais taškeliais; norėjo viena koja tą vietą apsičiupinėti, bet tuojau atitraukė, nes kai prisilietė, per visą kūną nuėjo šiurpuliai.

Vėl atsigulė kaip pirma.

„Taip anksti keldamasis, – galvojo jis, – visai iškvaišti. Žmogui reikia išsimiegoti. Kiti komivojažieriai gyvena be rūpesčių kaip haremo gražuolės. Kai aš, pavyzdžiui, prieš pietus grįžtu į viešbutį persirašyti užsakymų, jie dar tikrai pusryčiauja. Kad aš taip pabandyčiau, šefas kaipmat išgrūstų iš darbo. Beje, ką gali žinoti, gal man tai būtų į naudą. Jeigu ne tėvai, jau seniai būčiau pats spjovęs į tą kontorą, atečiau pas šefą ir į akis iškločiau, ką apie jį manau. Nuo pulsto nusiverstų išgirdęs! Keistas įprotis atsisėsti ant pulsto ir iš aukščiau kalbėtis su tarnautoju, o tas turi prie jo prisikišti, nes šefas neprigirdi. Ką gi, vilčių dar yra; kai tikrai surinksiu tiek pinigų, kad galėčiau atiduoti tėvų skolą, – tai truks kokius penkerius šešerius metus, – būtinai taip padarysiu. O paskui pinigus kibirais semsiu. Bet dabar jau laikas keltis, nes traukinys išvažiuoja penktą.“

Jis pasižiūrėjo į žadintuvą, tikintį ant komodos.

„Viešpatie šventas!“ – persigando. Buvo pusė septynių, jau net po pusės, greit be penkiolikos, ir rodyklės ramiai sukosi toliau. Nejau žadintuvas neskambino? Iš lovos buvo matyti, kad jo nustatyta teisingai – ketvirtai valandai; be abejonės, žadintuvas skambėjo. Taip, bet kaip tu pramiegosi, jei nuo jo čirškimo net baldai dreba? Kas be ko, miegojo neramiai, bet, matyt, labai kietai. Tačiau dabar ką daryti? Kitas traukinys išeina septintą valandą; kad spėtum į jį, reikėtų beprotiškai skubėti, o kolekcija dar nesudėta, ir jis pats ne per geriausiai jaučiasi. Net jeigu ir spėtų į traukinį, vis tiek gautų nuo šefo pipirų, nes firmos pasiuntinys laukė prie penktos valandos traukinio ir apie jo prasižengimą seniai

pranešė. Tai juk šefo šunelis, be stuburo ir galvos. O ką, jeigu apsiskelbtų sergąs? Tai būtų be galo nemalonu ir gali pasirodyti įtartina, nes Gregoras per visus penkerius savo tarnybos metus dar nėsyk nesirgo. Šefas, be abejonės, ateitų su ligonių kasos gydytoju, apipiltų priekaištais tėvus, kad užaugino tokį tinginį sūnų, ir nepriimtų jokio pasiteisinimo, remdamasis ligonių kasos gydytojo diagnoze, o tam visi žmonės sveikutėliai ir vengia darbo. Ir šiuo atveju turbūt neklystų? Gregoras iš tiesų jautėsi visiškai sveikas ir net labai norėjo valgyti, tik po tokio ilgo miego kažkodėl buvo apsnūdęs.

Kai jis visa tai karštligiškai svarstė, nesiryždamas lipti iš lovos – laikrodinis tuo metu kaip tik išmušė be penkiolikos septynių, – palei jo galvą pasigirdo atsargus beldimas į duris.

– Gregorai, – šuktelėjo motina, – jau be penkiolikos septynių. Ar tu neketinai važiuoti?

Koks švelnus balsas! Paskui Gregoras išsigando išgirdęs savo atsakymą. Balsas, be abejonės, buvo tas pats, bet sumišęs su tarsi iš apačios sklindančiu nevalingu graudžiu piepsėjimu. Jo žodžiai tik iš pradžių atrodė aiškūs, o paskui tas piepsėjimas juos taip sudarkydavo, kad jau negalėdavai suprasti. Gregoras norėjo viską smulkiau paaiškinti, bet paskui tiek tepasakė:

– Taip, taip, mama, tuojau keliuosi!

Per medines duris motina, matyt, nesuprato, kad Gregoro balsas pasikeitęs, nes pasitenkino tokiu atsakymu ir nušlepsėjo šalin. Tačiau dabar jau kiti namiškiai atkreipė dėmesį, kad Gregoras kažkodėl dar namie, ir į kitas duris pabeldė tėvas, tiesa, nesmarkiai, bet kumščiu.

– Gregorai, Gregorai, – pašaukė jis, – kas čia dabar?

O po valandėlės darsyk paragino duslesniu balsu:

– Gregorai! Gregorai!

Kitoje pusėje prie durų tyliai suaimanavo sesuo:

– Gregorai! Kas tau! Gal susirgai? Gal ko reikia?

– Aš jau einu, – atsakė į abi puses Gregoras, stengdamasis kuo aiškiau tarti ir daryti tarp žodžių ilgas pauzes, kad balsas nepasirodytų įtartinas. Ir tėvas grįžo prie pusryčių stalo, tik sesuo sušnibždėjo:

– Gregorai, atidaryk, aš maldauju tave.

Bet Gregoras nė nemanė atidaryti ir džiaugėsi, kad nepamiršo keliaujant išsiugdyto įpročio ir namuose nakčiai užsirakino abejas duris.

Pirmiausia jis norėjo ramiai, niekieno netrukdomas atsikelti, apsirengti, papusryčiauti ir tik tada apsvarstyti visa kita, nes gulint, žinoma, nieko protingo galvon nešaus. Prisiminė, jog lovoj dažnai jusdavo nesmarkų, galimas daiktas, nepatogaus gulėjimo keliamą skausmą, paskui, atsikėlus, jis praeidavo kaip nebuvo, ir dabar nekantriai laukė, kad pamažėle išsisklaidytų šios dienos apžavai. Jis nė kiek neabejojo, kad balsas pasikeitęs vien nuo smarkaus peršalimo, profesinės komivojažierių ligos.

Nusimesti antklodę buvo visai nesunku; reikėjo tik truputį išpūsti pilvą, ir ji nukrito. Tačiau paskui jau prasidėjo vargai, ypač dėl kūno platumo. Kad atsistotų, jam būtų reikėję pasitelkti pagalbon rankas ir kojas; o turėjo tik daugelį kojųčių; jos visą laik be jokios tvarkos nesuvaldomai kirbėjo. Kai pabandė vieną sulenkti, ji pirmiausia išsitiesė, o kai pagaliau su ta koja susitvarkė, tai kitos tuo metu, tarsi ištrūkusios laisvėn, greitai ir karštligiškai sujudo.

„Tik be reikalo nedrybsok lovoje“, – tarė sau Gregoras.

Pirmiausia jis norėjo nuleisti iš lovos apatinę kūno dalį, bet toji apatinė dalis, kurios, beje, dar nebuvo matęs ir gerai neįsivaizdavo, kokia ji, pasirodė sunkiai pajudinama; viską darė labai lėtai, o kai galų gale, beveik įdūkęs, sukaupe jėgas ir be jokios atodairos pasistūmėjo į priekį, tai atsitrenkė į lovos galą, ir skausmas jį tiesiog nutvilkė; tada pamanė, kad kaip tik apatinė kūno dalis galbūt pati jautriausia.

Todėl pabandė pirma pasiekti grindis viršutine kūno dalim ir atsargiai pakreipė galvą lovos krašto link. Tatai nesunkiai pavyko, pagaliau ir visas kūnas, kad ir koks platus ir sunkus, lėtai pasisuko paskui galvą. Bet kai galų gale iškišo ją per lovos kraštą ir ji pakibo ore, tai pabijėjo toliau taip stumtis, nes nukritęs būtinai susitrenks galvą. O sąmonės dabar jokių būdu negalima prarasti, tad nusprendė geriau jau likti lovoje.

Bet kai paskui tiek pat prisikamavus vėl atsigulė kaip pirma ir vėl pamatė savo kojeles dar pasiūčiau viena su kita pešantis ir niekaip nesuvokė, kaip jas sutvarkyti ir nuramdyti, tai vėl nusprendė, kad negalima ilgiau gulėti ir protingiausia bus numoti į viską ranka, jei tik yra bent truputis vilties išsiropšti iš lovos. Bet tuo pat metu nepamiršo, kad ramūs ir apgalvoti veiksmai visada geriau už nevirties protrūkius. Ir vis nukreipdavo sutelktą žvilgsnį į langą, tačiau ryto migla, užgožusi ir kitą siauros gatvės pusę, menkai teramino ir teikė jėgų.

– Jau septynios valandos, – tarė jis sau, vėl išmušus laikrodžiui, – jau septynios, o vis dar tokia migla.

Ir valandėlę ramiai pagulėjo vos kvėpuodamas, tarsi laukdamas, kad visiška tyła galbūt padės grįžti suprantamon ir įpraston tikrovėn.

O paskui įsakė sau:

– Kol išmuš penkiolika aštuntos, turiu žūt būt išsikrapštyti iš lovos. O iki tol kas nors jau ateis iš kontoros pasiteirauti manęs, nes kontora atidaroma prieš septynias.

Ir jis pradėjo, tolygiai siūbuodamas visu kūnu, po trupučiuką slinktis. Jeigu šitaip grius iš lovos, tai krisdamas staigiai kilstelės galvą į viršų ir galbūt nesusitrenks jos. Nugara, atrodo, kieta; jai turbūt nieko neatsitiks brinkelėjus ant kilimo. Labiausiai nerimavo dėl bildesio, jo, matyt, neišvengs. Kai nukris, bus girdėti per visas duris. Namiškiai tegu ir neišsigąs, bet tikrai susirūpins. Tačiau reikėjo rizikuoti.

Jau beveik persisvėręs per lovos kraštą – naujasis būdas buvo tiesiog juokingai lengvas, reikėjo tiktai siūbuotis, ir kūnas po trupučiuką slinko, – staiga pamanė, kaip viskas būtų paprasta, jeigu susilauktų pagalbos. Dviejų stiprių žmonių – jis turėjo omenyje tėvą ir tarnaitę – visiškai užtektų; jiems tiktai reikėtų pakišti rankas po išgaubta nugara, iškelti ją iš lovos, pasilenkti su ta našta ir tada kantriai palaukti, kol jo kojytės, reikia tikėtis, liautųsi beprasmiškai kirbėjusios ir susiprastų, ką turi daryti. Bet negi iš tiesų šauktųsi pagalbos, nors durys ir nebūtų užrakintos? Ši mintis jį dabar net pralinksmino.

Gregoras jau tiek pasistūmėjo, kad smarkiau pasisiūbavęs vos nulaikė pusiausvyrą, ir tuoj tuoj turėjo galutinai apsispręsti, nes ligi ketvirčio aštuntos liko tik penkios minutės, bet čia pasigirdo skambutis.

– Kas nors iš kontoros atėjo, – tarė jis sau ir tiesiog nustėro, o jo kojytės ėmė dar pasiūčiau kirbėti. Akimirka buvo tylu tylu.

– Neatidaro, – tarė sau Gregoras, apimtas nesuprantamos vilties. Bet paskui tarnaitė, žinoma, priėjo prie durų, kaip visada, tvirtu žingsniu ir atidarė. Gregoras išgirdo tiktai pirmą svečio žodį ir jau suprato, kas atėjo, – pats prokuristas. Ir kodėl likimas jam lėmė tarnauti tokioj firmoj, kur dėl menkausio nieko tave tuojau ima kaltinti mirtinom nuodėmėm? Ne jau visi tarnautojai ten paskutiniai niekšai, ne jau tarp jų nėra nė vieno ištikimo, atsidavusio žmogaus, tokio, kuris, tiktai keletą valandų nepanaudojęs firmos reikalams, pakvaišta nuo sąžinės priekaištų ir tiesiog negali išlipti iš lovos? Ne jau iš tikrųjų negana pasiūsti mokinio paklausti, kas atsitiko, jei išvis toks klausinėjimas reikalingas, ne jau turėjo ateiti pats prokuristas, kad visai nekaltiems namiškiams parodytų, jog išaiškinti šį įtartiną atsitikimą gali tiktai jis? Ir labiau sujaudintas savo paties minčių, negu tvirtai apsisprendęs, Gregoras ryžtingai virstelėjo ir griuvo iš lovos. Į grindis trenkėsi smarkiai, tačiau didelio triukšmo nesukėlė. Jį prislopino kilimas, ir

nugara pasirodė elastingesnė, negu Gregoras buvo manęs, todėl taip dusliai ir šlumštelėjo. Tiktai galvos nenusaugojo ir gerokai susitrenkė; iš pykčio ir skausmo jis ėmė sukioti ją į šalis ir trinti į kilimą.

– Tenai kažkas nukrito, – pasakė prokuristas kambaryje po kairei. Gregoras pabandė įsivaizduoti, ar negalėtų prokuristui kada nors kažkas panašaus nutikti kaip dabar jam; ir priėjo išvadą, kad galėtų, kodėl ne. Tuo tarpu pats prokuristas, tarsi šiurkščiai paneigdamas jo mintis, gretimame kambaryje žengė kelis žingsnius, girgždindamas savo lakuotus batus. Iš kito kambario, po dešinei, atsklido sesers šnibždesys:

– Gregorai, prokuristas atėjo.

– Žinau, – sumurmėjo Gregoras, bet garsiai, kad išgirstų sesuo, atsakyti nediršo.

– Gregorai, – tarė tėvas kambaryje po kairei, atėjo ponas prokuristas pasiteirauti, kodėl tu neišvažiavai ankstyvuoju traukiniu. Mes nežinom, ką jam atsakyti. Be kita ko, jis nori su tavim pačiu pakalbėti. Tad prašau atidaryti duris. Jis jau atleis už netvarką.

– Labą rytą, pone Zamza, – maloniai šuktelėjo prokuristas.

– Jis blogai jaučiasi, – pasakė motina prokuristui, o tėvas, tebestovėdamas prie durų, paaiškino:

– Sūnus prastai jaučiasi, patikėkite manim, pone prokuriste! Dėl ko kitaip būtų praleidęs traukinį! Berniukui vien tiktai kontoros reikalai rūpi, daugiau niekas. Man kartais net pikta, kad vakarais niekur neina: štai kad ir dabar – net aštuonias dienas buvo mieste ir visus vakarus prasėdėjo namie. Gunkso pas mus prie stalo ir tyliai skaito laikraštį arba studijuoja tvarkaraščius. O laisvalaikiu mėgsta pjaustyti pjūkliuku. Andai, pavyzdžiui, per du tris vakarus išpjovė rėmelius; pamatysit, kokie jie gražūs; jie kabo jo kambaryje; jūs tuojau juos pamatysite, kai Gregoras atidarys duris. Aš, beje, džiaugiuosi, kad jūs atėjote, pone prokuriste; mes vieni nebūtume įstengę prikalbėti Gregorą, kad atidarytų duris; jis toks užsispyręs; ir jis tikrai prastai jaučiasi, nors rytą ir sakė, kad ne.

– Aš tuojau, – lėtai ir atsargiai ištarė Gregoras, bet net nekrustelėjo, kad nepraleistų nė žodžio.

– Aš ir nemanau kitaip, maloningoji ponია, – atsakė prokuristas, – tikėkimės, kad nieko rimta. Nors, kita vertus, turiu pasakyti, jog mes, verslo žmonės – laimė tai ar nelaimė, čia jau jūsų valia spręsti, – menkus negalavimus turim tiesiog pergalėti.

– Tai ar gali jau ponas prokuristas pas tave įeiti? – nekantriai paklausė tėvas ir vėlei pabeldė į duris.

– Ne, – atsakė Gregoras.

Kambaryje po kairei įsiviešpatavo nejauki tylą, o kitame, po dešinei, ėmė kūkčioti sesuo.

Kodėl sesuo neina pas juos? Ji, matyt, dar tiktai išlipusi iš lovos ir nepradėjusi rengtis. O kodėl ji verkia? Kad jis nesikelia ir neįleidžia prokuristo, kad gali prarasti vietą ir kad šefas vėl pateiks tėvams senas sąskaitas? Galbūt dėl to kol kas dar anksti graužtis. Gregoras dar čia ir visai neketina apleisti šeimos. Kol kas jis gulėjo ant kilimo, ir niekas, žinodamas jo būklę, negalėjo rimtai reikalauti, kad įsileistų prokuristą. O dėl tokio menko netakto, kurį vėliau nesunku bus kaip nors protingai pateisinti, jo iš darbo nieks neišvays. Ir Gregorui atrodė, kad daug protingiau būtų jam dabar duoti ramybę, o ne įgristi verksmais ir įkalbinėjimais. Tiesa, jie nežino, kas jam yra, ir todėl taip atkakliai neatstoja.

– Pone Zamza, – sušuko prokuristas pakeltu balsu, – kas atsitiko? Jūs užsibarikadavote savo kambaryje, atsakinėjate tiktai „taip“ arba „ne“, verčiate tėvus be reikalo jaudintis ir nevykdote – aš tai sakau tik tarp kitko – savo pareigų, neįtikėtina lengvabūdiškai nevykdote. Aš čia kalbu jūsų tėvų ir jūsų šefo vardu ir kuo rimčiausiai prašau tučtuojau viską paaiškinti. Aš nustebintas, aš nustebintas. Maniau, kad esate ramus, protingas žmogus, o jūs staiga pradėjote rodyti keisčiausius kaprizus. Šefas man, tiesa, užsiminė, kodėl jūs galėjote pavėluoti į traukinį, – kad neseniai gavote teisę inkasuoti, bet aš beveik galiu duoti garbės žodį, jog tai neteisybė. Bet dabar štai pamačiau jūsų nesuprantamus kaprizus ir praradau bet kokį norą jus užtarti. O jūsų padėtis ne tokia jau tvirta. Iš pradžių aš norėjau tai pasakyti jums vienam, bet kad taip be reikalo mane gaišinate, tai nematau reikalo to slėpti nuo

jūsų gerbiamų tėvų. Paskutiniu metu jūs dirbote labai prastai, tiesa, metų laikas toks, kad didelio biznio nepadarysi, mes tai suprantame; bet tokio metų laiko, kai išvis nieko nepadarama, nebūna, pone Zamza, neturi būti.

– Pone prokuriste, – sušuko Gregoras nebesivaldydamas ir iš susijaudinimo viską pamiršęs, – aš kaipmat, tučtuojau atidarau. Mane ištiko menkas negalavimas, silpnumo priepuolis, šit ir nepajėgiau atsikelti. Aš dar tebeguliu lovoje. Bet dabar man jau geriau. Kaip tik lipu iš lovos. Prašau valandėlę kantrybės! Man dar nelengva atsikelti. Bet jau gerai jaučiuosi. Ir kaip taip atsitinka! Vakar jaučiausi kuo puikiausiai, mano tėvai neduos meluoti, tiksliau, jau vakar vakare truputį nujaučiau, kad taip bus. Užteko vien į mane pasižiūrėti. Ir kodėl nieko nepasakiau kontoroj! Bet žmogus visada manai, kad įveiksi ligą neatgulęs. Pone prokuriste! Pagailėkite mano tėvų! Visi tie priekaištai, kuriuos man dabar išsakėte, neturi jokio pagrindo; aš anksčiau nė žodžio nesu girdėjęs, kad blogai dirbu. Jūs tikriausiai nematėte paskutinių mano užsakymų. Beje, aš išvažiuosiu aštuntos valandos traukiniu, tos kelios valandos man padėjo atgauti jėgas. Negaiškite, pone prokuriste; aš tuojau pats ateisiu į kontorą, malonėkite tai pasakyti šefui!

Skubiai berdamas žodžius ir beveik nesuvokdamas, ką šneka, Gregoras nesunkiai, matyt, jau įgudęs lovoje, prisiartino prie spintos ir bandė palei ją atsistoti piestu. Jis iš tiesų norėjo atidaryti duris, išeiti ir pakalbėti su prokuristu; jam rūpėjo sužinoti, ką pasakys jie, taip nekantravę, kai pamatys, kaip jis atrodo. Jeigu išsigąs, tai Gregorui nukris nuo pečių atsakomybės našta ir jis galės būti ramus. O jeigu jie į viską ramiai žiūrės, tai ir jam nebus ko jaudintis, tada iš tiesų galės paskubėjęs spėti į aštuntos valandos traukinį. Iš pradžių jis kelis kartus nuslydo nuo lygios spintos, bet galų gale sukaupė jėgas ir atsistojo; nors ir labai sopėjo apatinę kūno dalį, nekreipė į tai dėmesio. Paskui griuvo ant netoli stovinčios kėdės atkaltės ir įsikibo į jos kraštus kojytėmis. Kartu susitvardė ir nutilo, nes kaip tik prabilo prokuristas.

– Ar jūs supratote bent žodį? – paklausė tas tėvų. – Tikiuosi, kad jis nesišaipto iš mūsų?

– Apsaugok viešpatie, – sušuko motina jau verkdamą, – jis turbūt sunkiai serga, o mes jį kankinam. Grėte! Grėte! – šūktelėjo paskui.

– Ką, mama? – atsiliepė sesuo kitoje pusėje.

Jiedvi kalbėjosi per Gregoro kambarį.

– Tučtuojau lėk pas daktarą. Gregoras serga. Kuo greičiau atvesk daktarą. Ar girdėjai, kaip Gregoras kalba?

– Tai buvo ne žmogaus balsas, – pasakė prokuristas itin tyliai, ir po motinos riksmo jo žodžius visi labai aiškiai suprato.

– Ana! Ana! – šūktelėjo iš prieškambario virtuvėn tėvas ir suplojo rankomis, – tučtuojau atvesk šaltkalvį!

Ir abi merginos perbėgo šlamėdamos padurkais per prieškambarį – kada sesuo spėjo taip greitai apsirengti? – ir atlapojo buto duris. Kad jos užsitrenkė, nebuvo girdėti; matyt, paliko atdaras, taip visada, kai atsitinka didelė nelaimė.

Tuo tarpu Gregoras apsiraminio. Jo žodžių kiti nebesuprato, o jam jie buvo aiškūs, aiškesni negu anksčiau, matyt, todėl, kad priprato ausis. Šiaip ar taip, namiškiai jau tikėjo, kad jam kažkas atsitiko, ir buvo pasiruošę padėti. Kaip greitai susigaudė motina su tėvu, ką pirmiausia reikia daryti. Jis vėl pasijuto kaip žmogus ir tikėjosi iš gydytojo ir šaltkalvio, gerai neskirdamas, ką kuris gali, netikėtos pagalbos. Kad per būsimus lemtingus pokalbius balsas būtų kuo aiškesnis, truputį krenkštelėjo, kas be ko, kuo tyliau, nes, galimas daiktas, ir krenkšėjo jau kitaip negu žmogus. Pats apie tai spręsti nebesiryžo. Šalimais esančiame kambaryje tuo tarpu tapo tylu tylu. Galbūt tėvai sėdėjo su prokuristu prie stalo ir kuždėjosi, o gal stovėjo prisiglaudę prie durų ir klausėsi.

Gregoras lėtai pasislinko su krėslu prie durų, atsistūmė nuo jo, griuvo ant durų, išsilaikė stačias – jo letenėlės buvo šiek tiek lipnios – ir taip valandėlę ilsėjosi. Paskui ėmėsi burna sukti spynoje esantį raktą. Deja, pasirodė, kad jis neturi dantų – kuo gi suimti raktą? – tiesa, žandikauliai buvo gan stiprūs; jais iš tiesų pajudino raktą, nekreipdamas dėmesio į tai, kad sau tuo pakenkė, mat iš burnos pasirodė rudas skystis, jis tekėjo ant rakto ir lašėjo ant grindų.

– Pasiklauskite, – tarė prokuristas gretimame kambaryje, – jis suka raktą.

Gregorui tai buvo didelis paskatinimas; bet visi turėjo jį paraginti, tėvas su motina irgi; „Žvaliau, Gregorai, – turėjo su sukti, – nepasiduok, kas tau ta spyna!“ Ir įsivaizduodamas, kad visos jo pastangos įdėmiai sekamos, jis iš visų jėgų, apie nieką kitą negalvodamas, įsikando raktą. Sukdamas raktą, jis trypinėjo apie spyną, laikydamasis stačias tikrai burna, jei reikėdavo, pakibdavo ant rakto arba spausdavo jį visu savo svoriu žemyn. Skambus pagaliau atšokusio atgal liežuvelio trakstelėjimas tiesiog pažadino Gregorą. Atsipūtęs jis tarė sau: „Vadinasi, apsiėjau be šaltkalvio“, ir padėjo galvą ant rankenos, norėdamas visiškai atidaryti duris.

Kadangi durys atsidarė šitaip, tai joms jau gana plačiai prasivėrusi paties, Gregoro dar nebuvo matyti. Jam reikėjo lėtai ir labai atsargiai apsiskuti apie vieną jų sąvarą, jei nenorėjo prieš pasirodydamas svetainėje nevykusiai žnektelėti ant nugaros. Jis buvo kaip tik užsiėmęs tuo sunkiu manevru ir neturėjo kada kreipti dėmesio į ką kita, tik staiga išgirdo garsų prokuristo aiktelėjimą – panašų į vėjo šuorą – ir išvydo jį patį, kaip jis, stovėjęs arčiausiai durų, užsidengė ranka pražiotą burną ir lėtai atsitraukė atgal, tarsi stumiamas nematomos tolygios jėgos. Motina – nesivaržydama prokuristo, ji stovėjo svetainėje su išsidraikiusia po nakties, pasišiaušusia galva – pasižiūrėjo pirmiausia, susiėmusi ant krūtinės rankas, į tėvą, paskui žengė du žingsnius Gregoro link ir susmuko tarp savo išsiplaiksčiusių sijonų, nukardama ant krūtinės galvą. Tėvas, nutaisęs piktą veidą, sugniaužė kumštį, tarsi būtų norėjęs įstumti Gregorą atgal į jo kambarį, paskui sutrikęs apžvelgė svetainę, užsidengė rankom akis ir pravirko, net jo plati krūtinė drebėjo.

Gregoras visai net nėjo į kambarį, jis stovėjo atsirėmęs į iš vidaus užsklęstą durų pusę, ir namiškiai matė tikrai dalį jo kūno ir truputį į šoną pakreiptą galvą, žiūrinčią į juos. Į tą laiką smarkiai prašvito; kitoje gatvės pusėje jau galėjai įžvelgti priešais stovintį, be galo ilgą, tamsiai pilką namą – jame buvo ligoninė – su griežtai fasadą dalijančiais taisyklingais langais; lietus tebelijo, tačiau krito ant žemės dideliais, atskirai matomais lašais. Daugybė indų stovėjo ant stalo, nes pusryčius tėvas laikė svarbesniais už pietus ir vakarienę; skaitydamas įvairius laikraščius, jis pratęsdavo juos ligi kelių valandų. Kaip tik priešais ant sienos kabėjo Gregoro kariuomenės laikų nuotrauka, jis buvo su leitenanto uniforma, stovėjo uždėjęs ranką ant kardo rankenos, nerūpestingai šypsodamasis, visa savo povyza ir apranga reikalaujantis sau pagarbos. Durys į prieškambarį buvo praviros, ir pro jas Gregoras matė, kad buto durys taip pat neuždarytos, už jų buvo laiptų aikštelė ir žemyn vedantys laiptai.

– Dabar, – tarė Gregoras, puikiai suvokdamas, kad jis vienintelis išliko ramus, – aš tuojau apsirengsiu, susidėsiu kolekciją ir išvažiuosiu. Ar leisit, ar leisit man važiuoti? Štai, pone prokuriste, pats matote, kad aš nesiožiuoju ir mėgstu darbą; važinėti sunku, tačiau be to aš negalėčiau gyventi. Kurgi jūs einate, pone prokuriste? Kontoron? Taip? Ir viską ten kaip yra pasakysit? Būna momentų, kai negali dirbti, bet tada reikia prisiminti, kas žmogaus padaryta, ir turėti omenyje, jog paskui, pašalinus kliūtį, jis bus dar kruopštesnis ir uolesnis. Aš jaučiuosi labai skolingas šefui, jūs pats tai gerai žinote. Kita vertus, man rūpi tėvai ir sesuo. Mano padėtis nepavydėtina, bet kaip nors išsikapstysiu, pamatysit. Tik nesunkinkit mano padėties. Palaikykite kontoroj mano pusę! Komivojažierių niekas nemėgsta, aš žinau. Visi mano, kad jie bala žino kiek uždirba ir gyvena kaip dievo ausyje. Žmonės tai įsikala galvon ir nemano keisti nuomonės. Bet jūs, pone prokuriste, geriau

viską matote negu kiti, atvirai šnekant, net geriau negu pats šefas, nes jis, kaip firmos savininkas, leidžiasi lengviau suklaidinamas savo tarnautojų nenaudai. Jūs puikiai žinote, kad komivojažierius, beveik nesirodantis firmoj ištisus metus, pasmerktas visokiems atsitiktinumams, jį lengva apkalbėti ir be pagrindo apšmeižti, o jis negali net apsiginti, nes nieko nežino apie apkalbas ir patiria jų pasekmes savo kailiu tik tai, kai pavargęs grįžta namo ir nesupranta nei už ką, nei kodėl baudžiamas. Pone prokuriste, neišeikite nepasakęs man nė žodžio, neparodęs, kad bent truputį mane suprantate!

Bet prokuristas nusigręžė jau sulig pirmais Gregoro žodžiais ir žiūrėjo į jį atvėpęs lūpą pro trūkčiojantį petį. Gregorui kalbant jis nė akimirkos nestovėjo vietoje, vis traukėsi prie durų neišleisdamas Gregoro iš akių, bet labai pamažu, tarsi kas slaptas būtų uždraudęs jam išeiti iš kambario. Jis buvo jau beveik prieškambaryje ir taip staigiai žengė paskutinį žingsnį iš svetainės, jog atrodė lyg būtų nusideginęs padą. O laiptų aikštelėje taip iš tolo siekė dešine ranka turėklų, tarsi juos paliesti būtų tiesiog nežemiška palaima. Gregoras suprato, kad prokuristo jokia mada negalima išleisti taip nusiteikusio, jeigu nenori galutinai susikompromituoti darbe. Tėvai to taip gerai nesuvokė; per tuos ilgus metus jie buvo spėję susidaryti nuomonę, kad Gregoras savo kontoraj apsidraudęs ligi gyvenimo galo, be to, jie buvo taip užsiėmę akimirkos rūpesčiais, kad visai neįstengė numatyti ateities. O Gregoras įstengė. Prokuristą reikėjo sulaikyti, nuraminti, įtikinti ir galų gale palenkti savo pusėn; juk nuo to priklausė Gregoro ir visų namiškių ateitis! Kad bent sesuo būtų čia! Ji protinga mergina, jau tada verkė, kai Gregoras ramiai gulėjo ant nugaros lovoje. Ir prokuristas, didis damų gerbėjas, tikrai būtų leidęs jos palenkiamas; ji būtų uždariusi buto duris ir prieškambaryje išblaškusi jam visą išgąstį. Bet sesers nebuvo, ir Gregoras turėjo veikti pats. Nė nepagalvojęs, ar sugebės vaikščioti ir kad jo kalbos tikriausiai vėl niekas nesupras, jis ėmė sprautis pro duris; norėjo priėti prie prokuristo, jau stovinčio laiptų aikštelėje ir juokingai įsitvėrusio į laiptų turėklus; bet praradęs atramą tuojuo nugriuvo ant savo daugelio kojyčių ir negarsiai šuktelėjo. Ir kaipmat pirmusyk tą rytą pasijuto gerai; kojytės pajuto tvirtą pagrindą; Gregoras patenkintas pastebėjo, kad jos kuo puikiausiai klauso, stengiasi nešti ten, kur jis nori, ir net patikėjo, kad visos kančios netrukus baigsis. Bet tą pačią akimirką, kai svyruodamas stabtelėjo netoli motinos, kaip tik priešais ją, motina staiga pašoko, nors atrodė nieko nei girdi, nei mato, ir suriko, atmetusi į šalį rankas, plačiai išskėtusi pirštus: „Gelbėkit, dėl dievo meilės, gelbėkit!“, palenkė galvą, tarsi norėtų geriau įsižiūrėti į Gregorą, bet kažkodėl be jokio reikalo ėmė trauktis atbula; pamiršo, kad užpakaly jos stovi padengtas stalas; tarsi per išsiblašymą skubiai klestelėjo ant jo; ir atrodė visai nė nepastebi, kad greta jos iš apversto kavinuko stora čiurkšle ant kilimo liejasi kava.

– Mama, mama, – tyliai kalbėjo Gregoras ir žiūrėjo iš apačios į ją.

Prokuristas akimirką jam visai išgaravo iš galvos; o matydamas bėgančią kavą nesusivaldė ir kelis kartus čekstelėjo žandikauliais. Tada motina vėl sukliko, nušoko nuo stalo ir puolė į glėbį prie jos skubančiam tėvui. Bet Gregoras neturėjo kada domėtis tėvais; prokuristas jau lipo laiptais; pasidėjęs ant turėklų smakrą, paskutinįsyk atsigręžė. Gregoras įsibėgėjo, norėdamas jį kuo greičiau pasivyti; bet prokuristas, matyt, suprato jo ketinimus, nes šoko per kelis laiptelius ir dingo; „Ū!“ – dar sukliko, kad net per visą laiptinę nuaidėjo. Prokuristo pabėgimas, deja, visiškai išmušė iš pusiausvyros tėvą; kol kas jis elgėsi palyginti ramiai, o dabar, užuot vijęsis prokuristą arba bent jau netrukdamas Gregorui jį vyti, nutvėrė dešine ranka prokuristo lazdą, mat tas buvo palikęs ją ant krėslo sykiu su skrybėle ir apsiaustu, kaire nutraukė nuo stalo didelį laikraštį ir trypdamas kojomis, mojuodamas lazda ir laikraščiu ėmė varyti Gregorą į jo kambarį. Nepadėjo jokie Gregoro prašymai, jų niekas nė nesuprato, kad ir kaip nuolankiai jis sukiojo galvą, tėvas tikrai dar labiau trypė. Kitoj kambario pusėj motina dar atlapojo langą, nors lauke buvo vėsu, ir smarkiai persivėrusi užsidengė rankom veidą. Pakilo didelis

skersvėjis: langų užuolaidos ėmė pleventi, ant stalo sušlamėjo laikraščiai, keli nusklendė ant grindų, o tėvas atkakliai varė jį šnypšdamas kaip koks laukinis. Gregoras buvo dar neįgudęs trauktis atatupstas, jam tai išties sunkiai sekėsi. Jei tiktai būtų galėjęs apsigrėžti, tai tuojau būtų atsidūręs savo kambaryje, bet bijojo, kad tėvas, jam nerangiai grėžiantis, neteks kantrybės, dar trenks lazda per nugarą arba galvą ir užmuš. Bet pagaliau Gregorui neliko nieko kita, nes baisėdamasis pastebėjo, kad traukdamasis atbulom net nesugeba laikytis krypties; tad ėmė grėžtis, be perstogės bailiai šnairuodamas į tėvą, labai stengėsi, o iš tikrųjų vos judėjo. Galimas daiktas, jog tėvas suprato jo gerus norus, nes netrukė ir net iš tolo lazdos galu padėjo. Bet ko jam taip nepakenčiamai šnypšti! Gregoras per tai visai prarado galvą. Jis buvo jau beveik apsigrėžęs, bet suklaidentas tėvo šnypštimo susimėtė ir vėl trupučiuką atsigrėžė atgal. Kai pagaliau laimingai atsidūrė prie durų, tai pasirodė, jog jo kūnas per platus, kad be niekur nieko pralįstų pro jas. Tėvui tokiam susijaudinusiui, žinoma, nė neatėjo į galvą atidaryti kitą jų pusę, kad Gregorui užtektų vietos. Jam rūpėjo tiktai kuo greičiau įvaryti Gregorą į jo kambarį. Jis nė už ką nebūtų laukęs, kol Gregoras atsistos piestu ir galbūt taip prasispraus pro duris. Tiktai varė Gregorą, tarsi jam nebūtų buvę jokių kliūčių, ir dar garsiau šnypštė; Gregoras už nugaros girdėjo jau visai nebe tėvo balsą; dabar jau nebuvo kada juokauti, ir Gregoras – kas bus, tas bus – ėmė spraustis pro duris. Viena jo kūno pusė pakilo, jis visas persikreipė, nusibrozdino šoną, ant baltų durų liko bjaurios dėmės, netrukus visai įstrigo ir vienas nebūtų įstengęs nė krustelėti, kojytės vienoj pusėj drebėdamos kabojo ore, kitoj skaudžiai prispaustas prie grindų, – tada tėvas iš užpakalio smarkiai riūktelėjo padarydamas galą visoms kančioms, ir jis visas kruvinas lėkte įlėkė savo kambarin. Durys buvo užtrenktos su lazda, ir pagaliau viskas nutilo.

II

[...]

Ir jis išlindo – motina su seserimi kaip tik stovėjo gretimame kambaryje atsirėmusios į rašomąjį stalą ir ilsėjosi, – pabėginėjo į šalis, nežinodamas, ką pirmiausia gelbėti, paskui pastebėjo ant sienos kailiais apsidariusios damos portretą, greitai užsiropštė į viršų ir prisiplojo prie stiklo, maloniai vėsinančio įkaitusį pilvą. Bent jau to paveikslo, Gregoro visiškai uždengto kūnu, dabar jau niekas nepaims. Jis atsuko galvą į svetainės duris, kad matytų grįžtančias moteris.

Jos ilgai negaišo ir netrukus vėl pasirodė; apkabinusi motiną per liemenį, Grėtė beveik nešė ją.

– Tai ką dabar gabenam? – tarė Grėtė ir apsidairė.

Čia jos žvilgsnis susitiko su prie sienos prisiplojusio Gregoro žvilgsniu. Ji susitvardė, matyt, dėl motinos, palenkė prie jos galvą, kad ta nieko nematytų, ir drebančiu balsu pasakė nei šį, nei tą:

– Grįžtam dar trupučiuką į svetainę.

Gregoras suprato seserį, – nuves saugion vieton motiną, o paskui nuvarys nuo sienos jį. Ką gi, tegu pabando! Jis tupės ant savo paveikslo ir neatiduos jo. Greičiau jau šoks Grėtei ant galvos.

Tačiau motina tiktai dar labiau sunerimo, ji žengė žingsnį į šalį, išvydo milžinišką rudą dėmę ant gėlėtų tapetų, net nespėjusi suvokti, jog tai Gregoras, sukliko garsiu, kimiu balsu: „O dieve, dieve!“, griuvo išskėtusi rankas, tarsi atsisakydama visko, ant kanapos ir taip sustingo.

– Gregorai! – sušuko sesuo, iškėlusį kumštį ir įsmeigusį į jį piktą žvilgsnį.

Tai buvo pirmas kartas po pavirtimo, kai kreipėsi tiesiogiai į jį. Ji išbėgo į gretimą kambarį atsinešti kokios nors gaivinančios esencijos apalpusiai motinai; Gregoras irgi norėjo pagelbėti – paveikslas nepabėgs, – bet užgaišo, nes buvo stipriai prilipęs prie stiklo ir turėjo jėga atplėšti letenėles; paskui jis taip pat išbėgo į gretimą kambarį, tarsi būtų galėjęs, kaip anksčiau, seseriai ką nors patarti, tačiau tiktai veltui karksojo jai už nugaros ir dar išgąsdino, kai besirausdama tarp visokiausių buteliukų atsigrėžė; vienas buteliukas nukrito ant grindų ir sudužo; jo skeveldra įsmigo Gregorui į galvą, ant jo

šliūkstelėjo kažkoks gailus skystis; kad būtų greičiau, Grėtė suėmė rieškėm daugybę buteliukų ir nubėgo su jais pas motiną, užtrenkusi koja duris. Gregoras liko atskirtas nuo motinos, per jo kalnę galbūt visai besigaluojančios; durų nevalia atidaryti, jei nenori išgąsdinti motiną gaivinančios sesers; jam liko tiktai laukti; ir susirūpinęs, kamuojamas sąžinės, jis ėmė visur lakstyti – sienomis, baldais ir lubomis, – pagaliau, kai visas kambarys ėmė suktis akyse, iš nevilties šleptelėjo ant didelio svetainės stalo.

Praėjo valandėle, Gregoras gulėjo priilsęs ir negirdėjo nė garso, galimas daiktas, tai buvo geras ženklas. Paskui pasigirdo skambutis. Tarnaitė, žinoma, buvo užsirakinusi virtuvėje, tad atidaryti turėjo Grėtė. Pargrįžo tėvas.

– Kas atsitiko? – pirmiausia paklausė, iš Grėtės išvaizdos, matyt, jau viską supratęs.

Grėtė atsakė dusliu balsu, tikriausiai prispaudusi veidą prie tėvo krūtinės:

– Mama buvo apalpusi, bet jai dabar jau geriau. Gregoras pabėgo.

– Aš to ir tikėjau, – pasakė tėvas, – visada sakiau, kad jis pabėgs, bet jūs nenorėjot klausyti.

Gregoras suvokė, jog tėvas, seseriai taip trumpai atsakius, pamanė, kad Gregoras iškrėtė pikta šunybę. Jį reikėjo kaip nors nuraminti, nes paaiškinti nebuvo nei kada, nei kaip. Tad jis nubėgo prie savo kambario durų ir prisispaudė prie jų, kad tėvas, vos įžengęs svetainėn, pamatytų, kad Gregoras nieko daugiau nenori, tiktai smukti savo kambarin, ir kad nereikia jo varyti, užtenka vien atidaryti duris, ir jisai kaipmat vėl grįš savo vieton.

Bet tėvas buvo ne taip nusiteikęs, kad pastebėtų tokias smulkmenas.

– A! – suriko jis įžengęs tokiu balsu, tarsi tuo pat metu būtų ir niršęs, ir džiaugęsis. Gregoras atitraukė galvą nuo durų ir pakėlė akis į tėvą. Tėvo išvaizda jį tiesiog pritrenkė. Pastaruoju metu jis liovėsi domėjęsis tuo, kas vyksta namuose, nors iš tikrųjų turėjo būti pasiruošęs permainingoms. Nejau, nejau čia tėvas? Tas pats žmogus, kuris gulėdavo įsiknisęs lovoje, kai Gregoras anksčiau išvažiuodavo iš namų, o vakarais grįžęs rasdavo sėdintį krėslė su šlafroku; jis net neįstengdavo atsistoti, tiktai pakeldavo į viršų rankas, parodydamas, kad džiaugiasi, o kai porąsyk per metus sekmadieniais ar per didžiausias šventes išeidavo sykiu pasivaikščioti, tai tipendavo tarp Gregoro ir motinos, jau ir taip lėtai einančių, vis atsilikdamas, apsisiautęs savo senu paltu, atsargiai grabaliodamas žemę lazda ir, jeigu norėdavo ką nors pasakyti, tai beveik visada sustodavo ir sulaikydavo kitus? O dabar jis visai išsitiesęs, apsirengęs paprastai pasiūta mėlyna uniforma su auksinėmis sagomis, kokias nešioja bankų tarnautojai, viršum aukštos kietos švarko apykaklės susimetęs tvirtas dvigubas pagurklis, juodos akys iš po vešlių antakių žvelgia žvaliai ir įdėmiai, paprastai visada susivėlę žili plaukai kruopščiai sušukuoti ir perskirti lygiu kaip strėlė sklaidymu. Jis numetė per visą kambarį ant kanapos savo kepurę su auksine, matyt, kokio nors banko, monograma ir žengė prie Gregoro, piktas, atmetęs atgal ilgus uniforminio švarko skvernus, susigrūdęs rankas į kišenes. Jis, matyt, nežinojo, ką daryti, kojas kėlė neįprastai aukštai, ir Gregoras nusistebėjo, kokie didžiuliai jo auliniai batai. Tačiau Gregoras nestovėjo vietoj, jis nuo savo naujojo gyvenimo pradžios žinojo, kad tėvas su juo nesiterlios. Todėl spruko nuo jo. Jis stabteldavo, kai tėvas sustodavo, ir vėl leisdavosi bėgti, kai tiktai jis pajudėdavo. Taip jie daug sykų apsuko kambarį. Net neatrodė, kad vienas bėga, o kitas vejasi, – Gregoras rėpliojo palyginti lėtai. Jis kol kas nelipo ant sienų, nes bijojo, jog tėvą tai gali labai supykinti. Be to, juto, kad ir taip neilgai tvers, nes vienas tėvo žingsnis atstojo jo šimtą. Gregorui pradėjo trūkti kvapo, mat ir anksčiau negalėjo pasigirti gerais plaučiais. Jam taip tursenant, beveik nemačiom, sutelkus visas jėgas į kojas, negalvojant apie jokią kitą išsigelbėjimą ir beveik pamiršus, jog dar yra sienos, nors jos ir apstatytos rūpestingai išpjaustytais baldais su daugybe kampų ir smailių, kažkas pralėkė pro patį jį ir nusirito priešais. Tai buvo obuolys; tučtuojau iš paskos atlėkė kitas; Gregoras persigandęs sustojo; toliau bėgti buvo beprasmiška, nes tėvas ėmė jį

bombarduoti. Prisikrovęs iš stovėjusios ant bufeto vazos kišenės obuolių, jis mėtė juos į jį vieną po kito kol kas gerai nesitaikydamas. Tie maži raudoni obuoliai tarsi įelektrinti ridinėjosi grindimis ir daužėsi į kits kitą. Vienas nesmarkiai sviestas kliudė Gregorui nugarą, bet nuslydo nieko bloga nepadaręs. O jau tuoj pat paleistas kitas tiesiog įsirežė nugaron; Gregoras bandė vilktis toliau, tarsi tikėdamasis, jog už kelių žingsnių staigus neįtikėtinas skausmas praeis; tačiau jautėsi lyg prikalts prie žemės ir susmuko vietoj, prarasdamas bet kokią nuovoką. Tiktai paskutinę akimirką dar spėjo pamatyti, kaip staiga atsidarė jo kambario durys ir priešais šaukiančią seserį išbėgo vienmarškinė motina, Grėtė buvo ją nurengusi, kad būtų lengviau kvėpuoti. Motina puolė prie tėvo, jos atleisti sijonai viens po kito nukrito, ir ji klupdama užgriuvo tėvą, apkabino, lipte prilipo prie jo, – čia Gregoro akys galutinai aptemo, – apglėbė rankom jo galvą ir ėmė maldauti, kad paliktų Gregorą gyvą.

III

Po to sunkaus sužeidimo Gregoras kankinosi daugiau kaip mėnesį, – obuolys taip ir liko tarsi atminimas nugaroje, nes niekas nediršo jo išimti, – bet tėvas, atrodo, atsipeikėjo ir suvokė, kad Gregoras, nors ir toks baisus, vis dėlto jų šeimos narys, su kuriuo nevalia elgtis kaip su priešu, reikia prisiminti šeimos pareigą, įveikti pasibjaurėjimą ir kęsti, kęsti.

Tas obuolys, ko gero, visam laikui atėmė jam kojas, kol kas jis lyg koks senas invalidas peršliauždavo kambarį tiktai per kelias be galo ilgas minutes – apie laipiojimą sienomis nebuvo ko nė galvoti, bet Gregoras vis dėlto įsivaizdavo, kad už skriaudą jam pakankamai atsilyginta, mat dabar pavakare būdavo atidaromos svetainės durys, nuo kurių jau pora valandų prieš tai nenuleisdavo akių, ir jis, gulėdamas savo kambario tamsoje, iš svetainės nematomas, galėdavo stebėti prie apšviesto stalo sėdinčius namiškius ir su tyliu visų sutikimu klausytis jų kalbų.

Tiesa, jos buvo nebe tokios gyvos kaip anksčiau, kai Gregoras jų ilgėdavosi gulėdamas viešbučių kambarėlių drėgnuose pataluose. Dabar kalbos paprastai būdavo labai tylios. Tėvas tuojau po vakarienės užsnūsdavo savo krėsele; motina su seserimi vis tildydavo viena kitą; motina, palinkusi prie lempos, siūdavo madingai parduotuvei baltinius; sesuo, dabar dirbanti pardavėja, vakare mokydavosi stenografijos ir prancūzų kalbos, tikėdamasi, kad vėliau galbūt gaus geresnę vietą. Kartais tėvas pabusdavo, tarsi nesuprasdamas, kad buvo užmigęs, tardavo motinai: „Kiek tu šiandien dar čia siūsi!“ ir vėl tuojau užmigdavo; tada motina su seserim susižvalgydavo ir nelinksmi šypteldavo viena kitai.

Tėvas kažkodėl atkakliai ir namie nenusivilkdavo uniformos; šlafrokas be naudos kabėdavo ant vagio, o tėvas visas galionuotas snausdavo krėsele, tarsi būtų visada pasiruošęs tarnybai ir tiktai laukęs viršininko komandos. Todėl uniforma, jau iš pat pradžių nenauja, nepaisant visų motinos ir sesers pastangų, greitai visai apsvėlė. Gregoras dažnai ištisis vakarus apžiūrindavo tą dėmėtą nusėtą, visuomet nušveistom auksinėm sagom drabužį, su kuriuo senis nepatogiai, bet ramiai miegodavo.

Kai laikrodys išmušdavo dešimtą, motina bandydavo tyliai pažadinti tėvą ir prišnekinti, kad eitų į lovą, nes koks čia miegas, o išsimiegoti tėvui labai reikėdavo, mat šeštą valandą jau turėdavo būti tarnyboj. Tačiau jis vis aiškindavo, kad niekur neisiąs, toks priešgina pasidarė pradėjęs tarnauti, – kad dar pasėdėsiąs prie stalo, nors čia vien knapsėdavo nosim ir tiktai su didžiausiais vargais leisdavosi perkalbamas krėslą pakeisti į lovą. Kad ir kaip motina su seserim stengdavosi, kad ir kaip švelniai šnekėdavo, jis tik purtydavo galvą, sėdėdavo užsimerkęs ir nesikeldavo. Motina tampydavo jį už rankovės, šnabždėdama į ausį meilūs žodžius, sesuo mesdavo savo darbus ir talkindavo motinai, o tėvui nė motais, jis dar labiau nugrimzdavo į krėslą. Tiktai kai jiedvi nutverdavo už pažasty, jis

atsimerkdavo, pavedžiodavo akis nuo vienos prie kitos ir tardavo: „Tai gyvenimas. Tai ramybė sulaukus senatvės.“ Ir pakildavo remdamasis į abi, lėtai, tarsi pats sau būtų buvęs didžiausia našta, leisdavosi nuvedamas prie durų, tenai pamodavo moterims ir eidavo toliau pats, bet motina ir sesuo vis tiek bėgdavo jam iš paskos, kad padėtų atsigulti.

Tad ar keista, kad nusidirbę, pervargę namiškiei Gregorui skyrė dėmesio tik tiek, kiek būtina? Šeima pradėjo gyventi dar kukliau, atleido tarnaitę; dabar rytais ir vakarais ateidavo milžiniško ūgio kaulėta moteriškė baltais besiplaikstančiais plaukais, kad padėtų nuveikti sunkiausius darbus; visa kita padarydavo siuviniais apsvirtusi motina. Kartais namiškiei paroduodavo vieną kitą šeimos brangenybę, motinos ir sesers su tokiu džiaugsmu nešiotą išėigai ir per šventes. Gregoras apie tai sužinodavo vakarais, kai būdavo kalbama, kiek gauta pinigų. Bet labiausiai visi bėdodavosi tada, kai sušnekdavo apie butą – jis, girdi, per brangus, bet kaip tu kitur persikelsi su Gregoru. Gregoras puikiai suprato, jog ne vien dėl jo kitur nesikeliama, jį būtų buvę nesunkiai galima pervežti tam tikro dydžio dėžėje su keliom skylėm orui; keltis kitur iš esmės trukdė visiška neviltis ir mintis, jog jie dabar nelaimingesni už visus savo gimines ir pažįstamus ir yra tikri vargšai – tėvas nešioja smulkiems banko tarnautojams pusryčius, motina plūkiiasi su svetimų žmonių baltiniais, sesuo bėgioja už prekystalio, tenkindama klientų užgaidas, ir daugiau niekam kitam nelieka jėgų. Gregorui vėl imdavo mausti sužeista nugara, kai motina su seserimi, paguldžiusios tėvą lovon, grįždavo atgal, susėsdavo greta, skruostas prie skruosto, ir nieko neveikdavo; tada motina parodydavo ranka į Gregoro kambarį ir tardavo: „Uždaryk tas duris, Grėte.“ Ir kai Gregoras vėl atsidurdavo tamsoje, jiedvi sėdėdavo šalia prie stalo, liedamos ašaras arba sausomis akimis žiūrėdamos į stalą.

Gregoras dabar beveik nemiegodavo nei dieną, nei naktį. Kartais jis pamanydavo, kad vėl išvydęs namiškius šeimos reikalus suvoks kaip anksčiau; po ilgo laiko vėl ėmė prisiminti šefą ir prokuristą, komivojažierius ir mokinius, nesusigaudantį pasiuntinį, du tris draugus iš kitų kontorų, probėgšmais vieno provincijos viešbučio kambarinę, vienos skrybėlių parduotuvės kasininę, kurią rimtai, bet pernelyg neryžtingai mergino, – jie iškildavo jo atmintyje sykiu su svetimais arba jau užmirštais žmonėmis, ir visi buvo neprieinami, nieko negalėjo padėti jam ir jo šeimai, ir jis džiaugėsi juos užmiršęs. Netrukus jam vėl praeidavo ūpas rūpintis šeima, tada tiktai niršdavo, kad blogai prižiūrimas, ir vaizduodavosi, kaip įlįs kamaraitėn ir pasiims, kas jam, šiaip ar taip, priklauso, nors ir visai nejausdavo alkio. Rytais ir per pietus sesuo, prieš išbėgdama į parduotuvę, dabar skubiai įstumdavo koja kokio valgio, visiškai nesistengdama Gregorui įtikti, o vakare abejingai, nepažiūrėjusi, ar bent ragauta, – Gregoras dabar dažnai apskritai nieko nevalgė, – iššluodavo maistą laukan. Kambarį tvarkydavo paprastai vakarais ir taip greitai, kad to ir tvarkymu nelabai galėjai pavadinti. Sienomis nusidriekė purvo ruožai, vietomis susikaupė dulkių ir išmatų krūvos. Iš pradžių, pasirodžius seseriai, jis atsistodavo į tokį šiukšliną kampą tarsi gyvas priekaištas. Bet būtų galėjęs tenai stovėti ištisas savaites, sesuo nuo to nebūtų pasikeitusi; ji matė šiukšles ne blogiau už jį, bet nė nemanė kuopti, vis dėlto labai jautriai sekdamo, apskritai visa šeima dabar buvo labai jautri, kad Gregoro kambario niekas kitas nevalytų. Sykį motina iš pagrindų jį sutvarkė, išplovė grindis keliais vandenimis – beje, drėgmė Gregorui nepatiko, jis piktas ir nejudėdamas gulėjo ant kanapos – ir netruko už tai susilaukti bausmės. Mat vos tiktai pastebėjusi, kas padaryta, sesuo baisiausiai įsižeidė, atlėkė į svetainę ir nepaisydama maldaujamai iškeltų motinos rankų ėmė garsiai raudoti; tėvai – tėvas išsigandęs pašoko iš savo krėslo – iš pradžių net nežinojo, ką daryti; bet paskui ir jie sukrucho – tėvas iš dešinės priekaištavo motinai, kam kėlė koją į Gregoro kambarį, sesuo kairėje šaukė niekada daugiau jo nevalysianti, motina bandė ištempti į miegamąjį iš susijaudinimo nebesivaldantį tėvą, sesuo raudodama savo mažais kumšteliais daužė stalą, o Gregoras garsiai šnypštė iš pykčio, kad niekam neatėjo į galvą uždaryti durų ir apsaugoti jį nuo tos bjaurios scenos.

Nors darbo nukamuotai seseriai ir įgrišo rūpintis Gregoru, motinai vis dėlto nereikėjo jos vaduoti, nes tuo užsiimdavo tarnaitė. Toji sena našlė, savo tvirtais kaulais atlaikiusi ne vieną likimo smūgį, visai nesibjaurėjo Gregoru. Ji sykį netyčia pravėrė Gregoro kambario duris ir pamačiusi jį, iš netikėtumo pradėjusį visai be reikalo blaškytis, sustingo ant slenksčio susidėjusi ant pilvo rankas. Nuo to laiko visada rytą ir vakare įkišdavo galvą pas Gregorą. Iš pradžių šaukdavo jį: „Eikš čionai, senas mėšlavabali!“ arba „Jūs tiktai pažiūrėkit į tą seną mėšlavabali!“, matyt, įsivaizduodavo, jog tai malonūs žodžiai. Gregoras taip šnekinamas tylėdavo ir nejudėdavo iš vietos, tarsi jos čia nė nebūtų buvę. Geriau jau namiškiai tai tarnaitėi būtų liepę kasdien valyti jo kambarį, o ne įžeidinėti! Sykį anksti rytą, – smarkus lietus, galimas daiktas, ateinančio pavasario pranašas, beldė į langus, – tarnaitėi vėl pradėjus savo litaniją, Gregoras taip įniršo, kad pasisuko į ją tarsi norėdamas pulti, tiesa, labai lėtai ir nevikriai. Tačiau tarnaitė, užuot išsigandusi, tiktai iškėlė į viršų šalia durų stovėjusį krėslą ir sustingo plačiai išsižiojusi. Gregoras suprato, jog jį susičiaups tiktai tada, kai trenks jam krėslu per nugarą.

– Na, jau viskas? – paklausė ji, Gregorui vėl nusigrėžus, ir ramiai pastatė krėslą atgal į kampą.

Gregoras dabar jau beveik nieko nevalgydavo. Tiktai atsitiktinai atsidūręs prie maisto paimdavo kąsnių burnon, laikydavo jį tenai valandų valandas ir paskui beveik visada vėl išspjaudavo. Iš pradžių jis manė, jog prarado apetitą dėl to, kad ištuštėjo kambarys, bet su tuo labai greitai susitaikė. Namiškiai įprato visus atliekamus daiktus nešti jo kambarin, o dabar jų atsirado ištis daug, mat vieną kambarį tėvai išnuomojo trims vyrams. Tie rimti ponai – visi trys su barzdom, kaip Gregoras sykį per durų plyšį pastebėjo, – buvo dideli tvarkos mėgėjai; ne vien tiktai jų kambaryje turėjo būti tvarka, bet ir visame bute, jeigu jau čia apsigyveno, o ypač virtuvėje. Nereikalingų rakandų negalėdavo pakęsti, juo labiau nešvarių. Be to, jie atsigabeno nemaža savo mantos. Todėl daug kas atliko. Tų daiktų negalėjai parduoti, bet išmesti taip pat buvo gaila. Ir visi jie atsidūrė Gregoro kambaryje. Lygiai kaip pelenų ir šiukšlių dėžės iš virtuvės. Kas tiktai tąsyk būdavo nereikalinga, visada labai skubanti tarnaitė įmesdavo Gregoro kambarin; Gregoras, laimė, paprastai matydavo tiktai tą daiktą ir jos ranką. Tarnaitė, matyt, ketino, radusi progą ir laiko, juos visus sykiu išnešti arba išmesti, bet iš tikrųjų jie likdavo gulėti ten, kur būdavo numesti, jeigu Gregoras jų nepajudindavo ropšdamasis per viršų; iš pradžių ropinėdavo per juos neturėdamas kitos išeities, paskui su vis didesniu malonumu, nes daugiau nebuvo kur, nors po to jausdavosi mirtinai pavargęs ir liūdnas vėl tūnodavo valandų valandas.

Įnamiai kartais ir vakarieniaudavo svetainėje, tada durys būdavo uždaromos, tačiau Gregoras lengvai su tuo susitaikė, mat jau ir taip kartais likdavo tūnoti tamsiausiame savo kambario kampe. Bet šit kartą tarnaitė paliko svetainės duris truputį praviras, niekas jų neuždarė ir vakare, įėjus įnamiams ir uždegus šviesą. Jie susėdo prie stalo, kur anksčiau sėdėdavo tėvas, motina ir Gregoras, išskleidė servetėles ir paėmė į rankas valgymo įrankius. Tučtuojau tarpduryje pasirodė motina su mėsa, o netrukus ir sesuo su pilnu puodu bulvių. Abu puodai smarkiai garavo. Nuomininkai palinko prie jų, tarsi prieš valgį būtų norėję patikrinti, ir še tau, tas, kuris sėdėjo viduryje ir atrodė esąs kitų dviejų labai gerbiamas, perpjovė vieną gabalą mėsos dar puode, matyt, kad pažiūrėtų, ar ji pakankamai minkšta ir ar nereikėtų jos grąžinti virtuvėn. Jis liko patenkintas, ir motina su seserimi lengviau atsidususios nusišypsojo.

Patys namiškiai valgė virtuvėje. Vis dėlto, prieš eidamas tenai, tėvas užsuko svetainėn ir linktelėjęs galva su kepure rankoje apėjo aplink stalą. Nuomininkai visi pakilo ir kažką sumurmėjo į barzdas. Likę paskui vieni, valgė beveik visiškoje tyloje. Gregoras nusistebėjo, kad girdi tik kramtymą, tarsi tuo jie būtų norėję jam parodyti, kad valgant reikia dantų, vien su žandikauliais, kad ir puikiausiai, čia ne ką

tėpaveiksi.

„Ir aš valgyčiau, – tarė sau Gregoras liūdnai, – bet ne mėsą su bulvėm. Kaip tie įnamiai kerta, o aš žūstu!“

Kaip tik tą vakarą – Gregoras nebeprisiminė, kad per visą tą laiką būtų girdėjęs seserį griežiant, – iš virtuvės atsklido violončelės garsai. Nuomininkai kaip tik baigė vakarienauti, vidurinysis išsitraukė laikraštį, padavė abiem kitiem po lapą, dabar jie atsilošę skaitė ir rūkė. Pradėjęs griežti violončelei, visi sukľuso, pakilo nuo stalo ir ant galų pirštų nuėjo į priėškambarį, kur sustojo susigrūdę krūvon. Matyt, jų brazdėjimą išgirdo namiėškiai, nes tėvas šūktelėjo:

– Galbūt ponams griežimas trukdo? Tada sakykit, aė liepsiu dukrai liautis!

– O ne, – atsakė vidurinysis ponas, – gal panelė malonėtų ateiti pas mus ir svetainėje pagriežti, čia juk daug patogiau ir jaukiau?

– O, prašom, – suėuko tėvas, tarsi pats būtų griežęs.

Ponai grįžo į svetainę ir ėmė laukti. Netrukus atėjo tėvas su natų pultu, motina su natomis ir sesuo su violončele. Sesuo ėmė ramiai ruoštiė griežti; tėvai, niekada anksčiau nenuomoję kambario, su įnamiais elgėsi perdėtai mandagiai, todėl nedirėso sėstis į savo krėslus; tėvas atsirėmė į duris, užsikieėš ranką tarp livrėjos sagų; motinai vienas ponas pasiūlė savo krėslą, ir ji atsiesėdo toli kampe, nes nedirėso judinti iš vietos.

Sesuo pradėjo griežti; tėvas su motina, kiekvienas iš savo kampo, įdėmiai sekė jos rankas. Gregoras, muzikos suviliotas, išdrėso priėliaužti prie durų ir įkieė galvą į svetainę. Jis beveik nesistebėjo, kad pastaruoju metu taip menkai tepaiso kitų, o juk anksčiau buvo toks atidus. Dabar tai tikrai reikėjo nesirodyti, mat jo kambaryje buvo pilna dulkių, tuoj pakylančių bent kiek pajudėjus, todėl jis ir pats buvo visas dulkinas; nugara ir šonai aplipę siūlais, plaukais ir maisto likučiais; jis buvo pasidaręs toks abejingas viskam, kad jau nebesiguldavo, kaip anksčiau, po kelis kartus per dieną aukėtielninkas ir nesibrūžuodavo į kilimą. Šit ir dabar išlindo ant švarutėlių svetainės grindų.

Beje, į jį niekas nekreipė dėmesio. Tėvus buvo pakereję violončelės garsai; o nuomininkai, susikiėė rankas į kelnių kiėenes, iš pradžių sustojo pernelyg arti sesers, kad galėtų sekti natas, seseriai, be abejonės, tai trukdė, paskui, nuleidę galvas, pusbalsiu šnekėdamiesi, sugrįžo prie lango ir ten sustojo, tėvo neramiai stebimi. Dabar jau buvo kuo aiėškiausiai matyti, kad jie gailisi užsimanę pasiklausyti griežimo, kad tas spektaklis jiems jau pakyrėjo ir kad tiktai iš mandagumo nieko nesako. Ypač aiėškiai tai rodė atsainiai pro nosį ir burną leisdami į virėų cigarų dūmus. O juk sesuo puikiai griežė. Pakreipusi galvą į šoną, ji įdėmiai ir liūdnai sekė akimis natų eilutes. Gregoras dar truputį paėliaužė į priekį. Jis laikė galvą prie pat žemės, tikėdamasis sutikti jos žvilgsnį. Argi gyvulį būtų taip jaudinusi muzika? Gregorui atrodė, jog rado trokėtamą peną. Jis nuėliauš prie sesers, truktelės jai už sijono ir duos ženklą, jog nori, kad ji ateitų su violončele į jo kambarį, nes niekas čia nevertina jos griežimo taip kaip jis. Jis nebeiėleis jos iš savo kambario, bent jau kol gyvas bus; pirmusyk pasinaudos savo klaikia išvaizda; bėgios nuo vienu kambario durų prie kitų ir šnypė ant puolančiųjų; tačiaū tegu sesuo liks pas jį ne prievarta, o savo valia; ji sėdės šalia jo ant kanapos, palenkusi ausį žemyn, o jis pasakos, kad rimtai ketino leisti ją į konservatoriją, kad būtų, jeigu ne nelaimė, visiems tai pasakęs per praėjusias Kalėdas – Kalėdos jau turbūt praėjo? – ir išlaikęs žodį. Tada sesuo apsipils aėarom, o Gregoras pasistos ir pabučiuos jai į pliką kaklą, mat pradėjusi dirbti parduotuvėje sesuo vaikėčiojo pliku kaklu.

– Pone Zamza! – šūktelėjo vidurinysis ponas tėvą ir, nieko daugiau nesakydamas, parodė pirštu į pamažu priekin šliaužiantį Gregorą. Violončelė nutilo, vidurinysis ponas nusiėypsojo, purtydamas galvą, savo draugams ir vėl nukreipė akis į Gregorą. Tėvas manė, jog, prieš išvarant Gregorą, pirma reikia nuraminti ponus, nors tie visai neiėsigando ir, matyt, labiau domėjosi Gregoru negu sesers griežimu. Tėvas pribėgo, išskėtęs į šalis rankas, prie ponų ir bandė išstumti juos iš svetainės, tuo pat metu

stengdamasis užstoti kūnu Gregorą. Tada jie truputį pyktelėjo, tik nežinia, ar dėl tokio netinkamo tėvo elgesio, ar supratę, jog turėjo tokį kaimyną. Jie reikalavo pasiaiškinti, patys kilnojo į viršų rankas, nervingai pešiojosi barzdas ir lėtai atbulomisėjo prie savo kambario durų. Tuo tarpu sesuo įveikė stingulį, apėmusį ją taip staiga nutraukus griežimą, liovėsi stovėjusi su stryku ir violončele nuleistose rankose ir žiūrėjusi į natas, tarsi dar būtų tebegriežusi, staiga atsitokėjo, padėjo instrumentą ant kelių motinai, kuri sunkiai gaudydama kvapą tebesėdėjo krėsele, ir nubėgo į gretimą kambarį, kurį jau beveik pasiekė tėvo spiečiami įnamiai. Buvo matyti, kaip sesuo įgudusiom rankom purto pagalves ir patalus. Ponams dar nepriėjus durų, ji paklojo patalus ir išsmuko iš kambario. Tėvas, atrodo, vėl užsispyrė ir pamiršo, kad su įnamiais vis dėlto reikia elgtis pagarbiai. Jis stūmė ir stūmė juos, bet pagaliau jau prie pat kambario durų vidurinis ponas smarkiai treptelėjo koja ir taip sustabdė tėvą.

– Aš esu priverstas pareikšti, – pasakė jis, pakėlė ranką ir susirado žvilgsniu motiną su seserimi, – jog negaliu ilgiau gyventi tokiaime bjauriame bute ir tokioje šeimoje, – čia jis ryžtingai nusispjovė ant grindų, – ir tuojau pat atsisakau kambario. Aš žinoma, ničnieko nemokėsiu už tas dienas, kur čia gyvenau, ir dar pagalvosiu, ar nepareikšti kokių nors pretenzijų, patikėkite, pagrindą tam būtų nesunku rasti.

Jis nutilo ir įsmeigė akis priešais save, tarsi kažko laukdamas. Ir abu draugai jam tuojau pritarė:

– Mes irgi tuojau pat atsisakom.

Tada jis suėmė rankeną ir garsiai užtrenkė duris.

Tėvas grabaliodamas rankomis nusvyravo prie savo krėslėlo ir krito į jį; tarsi ruošėsi, kaip visada vakare, numigti, tiktai iš smarkaus galvos kretėjimo galėjai suprasti, kad tikrai nemiega. Gregoras visą laiką tyliai gulėjo toje vietoje, kur jį pastebėjo įnamiai. Nusivylęs, kad neišdegė jo planas, o gal ir nusilpęs nuo ilgo badavimo, jis neįstengė pajudėti. Beveik neabejojo, kad netrukus ant jo visi ims giežti pyktį, ir laukė to. Jis neišsigando, net kai violončelė, išsprūdusi iš drebančių motinos rankų, nukrito nuo kelių ir gūdžiai sugaudė.

– Mieli tėvai, – tarė sesuo ir sudavė ranką į stalą, – daugiau negalima kęsti. Jeigu jūs to nesuprantat, tai aš suprantu. Aš nenoriu prie šito pabaisos minėti brolio vardo ir pasakysiu tik tiek: mes turime juo atsikratyti. Mes darėme viską, kas įmanoma, ir niekas mums nieko negalėtų prikišti.

– Ji šimtąsyk teisi, – burbtelėjo sau panosėję tėvas.

Vis dar neatgaunanti kvapo motina prisidėjo prie burnos ranką ir ėmė dusliai kosėti paklaikusiu veidu.

Sesuo pribėgo prie motinos ir pridėjo jai prie kaktos ranką. Tėvui sesers žodžiai, matyt, sukėlė tam tikrų minčių, nes jis išsitiesė krėsele ir, žaisdamas ant vis dar nenuodengto stalo su savo tarnybine kepure, vis dirščiojo į ramiai gulintį Gregorą.

– Mes turime juo kaip nors atsikratyti, – pasakė sesuo dabar jau vien tiktai tėvui, nes motina per savo kosėjimą nieko negirdėjo, – nes jis jus abu pražudys, aš tai matau. Šitaip sunkiai dirbant bent namie reikia turėti ramybę. Aš jau daugiau nebegaliu. Ir pratrūko taip smarkiai verksti, kad jos ašaros tekėjo motinai ant veido, ir ji braukė jas tarsi nesavom rankom.

– Bet ką mums daryti, vaike? – paklausė tėvas puikiai ją suprasdamas ir užjausdamas.

Sesuo tiktai trūktelėjo pečiais, parodydama, kad nežino, o juk prieš pravirkdama buvo tokia ryžtinga.

– Kad jis mus suprastų, – lyg klausdamas tarė tėvas; sesuo tiktai numojo ranka tebeliedama ašaras, apie tai, girdi, nėra ko nė galvoti.

– Jeigu jis mus suprastų, – pakartojo tėvas ir užsimerkė, persiimdamas sesers įsitikinimu, jog tai neįmanoma, – tai gal ir galėtume kaip nors susitarti. Bet dabar...

– Reikia juo atsikratyti, – sušuko sesuo, – kitos išeities nėra, tėve. Tu tiktai pasistenk negalvoti, kad jis Gregoras. Mūsų pačių bėda, kad taip ilgai tuo tikėjome. Kaipgi jis gali būti Gregoras? Jeigu jis būtų Gregoras, tai seniai būtų supratęs, kad gyventi su žmonėmis tokiam padarui neįmanoma, ir pats būtų išėjęs. Mes tada neturėtume brolio, bet ramiai gyventume ir gražiai jį minėtume. O dabar tas pabaisa neduoda mums ramybės, atgrasina įnamius ir, matyt, nori užsigrobtį visą butą, o mus pačius išvaryti į gatvę. Žiūrėk, tėve, – staiga sukliko ji, – jis jau vėl pradeda!

Ir, Gregorui visai nesuprantamo išgąščio apimta, paliko motiną, tiesiog atšoko nuo jos krėslo, tarsi būtų verčiau pasiryžusi paaukoti motiną negu likti greta Gregoro, ir pasislėpė už tėvo, o tas, jos elgesio sujaudintas, atsistojo ir kilstelėjo rankas, tarsi gindamas seserį.

Tačiau Gregoras visai neketino ko nors gąsdinti, juo labiau sesers. Jis tiktai pradėjo suktis, norėdamas grįžti į savo kambarį, kas be ko, tai atrodė gan savotiškai, nes dabar, taip nusilpęs, gręždamasis padėjo sau galva, staigiai kilnodamas ją į viršų ir daužydamas į žemę. Jis sustojo ir apsidairė. Namiškiai, matyt, suprato jo gerus ketinimus; išgąstis buvo tik laikinas. Visi vėl tylomis ir liūdnai žiūrėjo į jį. Motina, ištiesusi ir suglaudusi kojas, gulėjo krėsle, iš nuovargio vos benulaikydama atmerktas akis; tėvas ir sesuo sėdėjo greta, sesuo buvo apkabinusi tėvo kaklą.

„Dabar jau turbūt galiu nieko nebijoti“, – pamanė Gregoras ir vėl sukruoto. Gręžėsi sunkiai, šnopšdamas ir vis sustodamas pailsėti. Jo niekas neragino, visa darė savo valia. Vos tiktai apsigręžęs, tuojau patraukė į savo kambarį. Nusistebėjo, kaip pirma taip greit ir taip toli nuropojo. Tiktai jau visai prie durų atsuko galvą, truputį grįžtelėjo, nes nutirpo kaklas, ir pamatė, kad už jo nugaros niekas nepasikeitė, tik sesuo buvo atsistojusi. Paskutinį žvilgsnį metė į motiną, spėjusią jau užmigti.

Vos tiktai atsidūrė savo kambaryje, durys už nugaros tuojau užsitrenkė, brakstelėjo spyna ir sužvangėjo sklendė. Tie netikėti garsai Gregorą taip išgąsdino, kad jo kojytės bejėgiškai sulinko.

Tai sesuo taip paskubėjo. Jau pirma stovėjo ir laukė, o paskui tyliai pribėgo, Gregoras net neišgirdo jos žingsnių, ir sukdamą spynoje raktą šuktelėjo tėvams:

– Pagaliau!

„O kas dabar“? – pamanė Gregoras ir apsidairė tamsoje. Netrukus pastebėjo, kad išvis nebegali pajudėti. Dėl to jis visai nenustebo, greičiau jam pasirodė keista, kad ligi šiol ropinėjo, turėdamas tokias plonas kojas. Apskritai jautėsi visai neblogai. Tiesa, skausmai varstė visą kūną, tačiau atrodė, jog jie vis silpnėja ir silpnėja ir galų gale visai atlėgs. Supuvusį obuolį nugaroje ir uždegimo paliestą vietą, nuklotą minkštomis dulkėmis, jau beveik pamiršo. Apie namiškius galvojo su grauduliu ir meile. Kad jam reikia išnykti, buvo net tvirčiau įsitikinęs negu sesuo. Taip beprasmiškai ir taikiai svarstydamas pratūnojo ligi trečios valandos ryto. Dar matė, kaip lauke už lango pradėjo švisti. Paskui nuleido nebeklausančią galvą ant žemės ir tyliai išleido paskutinį kvapą.

Atėjusi kitą rytą tarnaitė, – per skubėjimą ir neturėdama, kur dėti jėgų, nors ir kiek syk perspėta, ji ėmė taip trankyti duris, kad visus tuojau prižadino, – kaip paprastai, trumpam įkišo galvą pas Gregorą ir iš pradžių nieko nepastebėjo. Pamanė, kad jis tyčia taip nejudėdamas guli ir dedasi įsižeidęs; mat buvo tikra, kad proto jam netrūksta. O kad atsitiktinai turėjo rankoje ilgą šluotą, tai pabandė su ja pakutenti Gregorą. Kai jis ir tada nė nekrustelėjo, supyko ir truputį bakstelėjo, o negera pajuto tik nesunkiai pastūmėjusi jį į šoną. Tada suprato, kas atsitiko, išvertė akis, švilptelėjo sau panosėj, bet ilgai negaišo – nubėgo prie miegamojo, atlapojo duris ir garsiai suriko tamson:

– Jūs tik pažiūrėkit, jis nudvėsė; antai guli nusibaigęs!

Sutuoktiniai Zamzos sėdėjo savo dvigulėj lovoj, markstėsi tarnaitės išgąsdinti ir tik po kiek laiko suvokė jos žodžių prasmę. Tada ponas ir ponija Zamzos, kiekvienas savo pusėj, skubiai išlipo iš lovos, ponas Zamza su antklode ant pečių, ponija Zamza vienmarškinė; taip jie ir įžengė Gregoro kambarin. Tuo tarpu atsidarė ir svetainės durys, svetainėje, atsikrausčius įnamiams, dabar miegojo Grėtė; ji

buvo apsirengusi, tarsi nė nebūtų atsigulusi, taip, beje, ir iš veido atrodė.

– Negyvas? – paklausė ponja Zamza ir pasižiūrėjo į tarnaitę, nors pati būtų galėjusi patikrinti arba ir taip suvokti.

– Aš manau, – atsakė tarnaitė ir įrodymui dar stumtelėjo šluota Gregorą į šalį. Ponja Zamza kilstelėjo ranką, tarsi norėdama sulaikyti šluotą, bet nesulaikė.

– Tuomet, – tarė ponas Zamza, – galim dėkoti dievui.

Jis persižegnojo, ir visos trys moterys pasekė jo pavyzdžiui. Grėtė neatitraukdama nuo lavono akių tarė:

– Jūs tiktai pažiūrėkit, koks jis buvo liesas. Mat jau kuris laikas nieko nevalgė. Maistą visada rasdavau nepaliestą.

Gregoro kūnas iš tiesų buvo pasidaręs visai plokščias, sukritęs, tatau visi pamatė tik dabar, kai jis gulėjo paslikas ir nejudėjo.

– Užėik, Grėte, trupučiuką pas mus, – pasakė ponja Zamza graudžiai šypsodamasi, ir Grėtė, nėsyk neatsigręžusi į negyvą Gregorą, nuėjo paskui tėvus į miegamąjį. Tarnaitė uždarė duris ir plačiai atlapojo langą. Oras ir tokią ankstyvą valandą rodėsi tvankokas. Buvo jau kovo pabaiga.

Iš savo kambario išėjo visi trys įnamiai ir nustebę ėmė dairytis pusryčių; apie juos niekas net nepagalvojo.

– Kur pusryčiai? – niūriai paklausė vidurinysis ponas tarnaitę.

Tačiau toji tik prisidėjo prie lupų pirštą ir skubiai tylomis pamojo ponams ranka, kad užeitų į Gregoro kambarį. Jie paklausė ir, susikišę rankas į savo truputį apnešiotų švarkelių kišenes, sustojo jau visai prašviesėjusiame kambaryje apie Gregoro kūną.

Tuo metu prasivėrė miegamojo durys, ir svetainėn įžengė livrėja apsirengęs ponas Zamza su žmona ir dukterimi iš šonų. Visi buvo truputį apsiašaroję; Grėtė tarpais vis įsikniaubdavo tėvui į rankovę.

– Išėikite tučtuojau iš mano buto! – pasakė ponas Zamza ir parodė ranka į duris, nepaleisdamas moterų.

– Kaip tai suprasti? – paklausė vidurinysis ponas truputį suglumęs ir salsvai šyptelėjo.

Kiti du laikė rankas už nugarų ir be perstojo jas trynė, tarsi nekantriai laukdami smarkaus ginčo, kurį tikrai laimės.

– Ogi taip, kaip buvo pasakyta, – atšovė ponas Zamza ir žengė su savo dviem palydovėm tiesiai prie įnamio. Tas kol kas ramiai stovėjo ir žiūrėjo į grindis, tarsi iš pagrindų perrikiuodamas savo mintis.

– Tada mes einam, – tarė jis ir pasižiūrėjo į poną Zamzą, staiga virtęs ramiu avinėliu ir tarsi prašydamas leidimo.

Ponas Zamza tiktai palinkšėjo galva, žiūrėdamas plačiai išplėstomis akimis. Tada ponas iš tiesų ilgais žingsniais leidosi į prieškambarį; abu jo draugai jau pirma klausėsi nustėrę ir dabar tiesiog nudulkėjo jam iš paskos, tarsi bijodami, kad ponas Zamza gali išėiti į prieškambarį ir neleisti jų pas bičiulį. Prieškambaryje visi nusitvėrė iš stovo lazdas, tylomis nusilenkė ir smuko pro duris. Visiškai be pagrindo jais nepasitikėdamas, ponas Zamza su abiem moterimis išėjo net į laiptų aikštelę; persisvėrę per turėklus, jie žiūrėjo, kaip ponai lėtai, bet nesustodami lipa ilgais laiptais, kiekviename aukšte ties posūkiu išnykdami ir po kelių akimirų vėl pasirodydami; juo žemiau lipo, tuo mažiau Zamzos jais domėjosi, o kai pro juos praėjo ir išdidžiai ėmė kopti viršun mėsininko parankinis su našta ant galvos, ponas Zamza su savo moterimis išvis atsitraukė nuo turėklų, ir visi, tarsi pajutę palengvėjimą, sugrįžo į butą. Tą dieną jie nutarė pailsėti ir prasiblaškyti; tokios pramogos buvo tikrai užsitarnavę, be to, ji buvo

jiems tiesiog būtina. Tad atsisėdo prie stalo rašyti laiškelių, kuriais atsiprašė nuo darbo, – ponas Zamza rašė savo direkcijai, poniam Zamza darbdaviui, o Grėtė parduotuvės savininkui. Tuo metu jėgo tarnaitė, norėdama pasakyti, kad jau viską padariusi ir išeina. Visi trys rašantys iš pradžių tikrai linktelėjo nepakeldami nuo popieriaus akių, o kad ji vis dar trypinėjo ir delsė, tai pikta sužiuro į ją.

– Na, kas yra? – paklausė ponas Zamza.

Tarnaitė šypsodamasi stovėjo tarpduryje, visa savo povyza rodydama, kad gali jiems pranešti labai malonų dalyką, tik ją reikia gerai pakamantinėti. Beveik statmenai jos skrybėlėn įsmeigta stručio plunksna, visą laik taip erzinusi poną Zamzą, švelniai siūbavo į šalis.

– Ko gi jūs norite? – paklausė poniam Zamza, kurią tarnaitė bent kiek gerbė.

– Tai va, – atsakė tarnaitė, taip smagiai šypsodamasi, kad negalėjo toliau kalbėti, – dėl to, kaip aną iš tenai išgabenti, galite nebesirūpinti. Viskas jau sutvarkyta.

Poniam Zamza ir Grėtė palinko prie savo laiškų, tarsi ketindamos toliau rašyti; ponas Zamza, pastebėjęs, kad tarnaitė nori pradėti viską kuo plačiausiai dėstyti, ryžtingai sustabdė ją ranka. Tada ji prisiminė, jog labai skuba, šuktelėjo aiškiai įsižeidusi: „Sudie visiems!“ – ryžtingai apsigrėžė ir išėjo trenkusi durimis taip, kad net sienos sudrebėjo.

– Vakare aš ją atleisiu, – tarė ponas Zamza, bet nesulaukė atsakymo nei iš žmonos, nei iš dukters, nes tarnaitė tarsi vėl sudrumstė atgautą ramybę. Moterys pakilo, priėjo prie lango ir liko tenai apsikabinusios stovėti. Ponas Zamza pasigrėžė kėsele į jas ir valandėlę tylomis sėdėjo. Paskui šuktelėjo:

– Eikit čionai. Pamiškite pagaliau, kas buvo. Ir skirkit truputį dėmesio man. Moterys tuojau jo paklausė, pribėgo, pamylavo ir prisėdusios greitai pabaigė laiškus. Paskui visi trys drauge, pirmą kartą per paskutinius tris mėnesius, išėjo iš namų ir nuvažiavo tramvajum už miesto į gamtą. Vagonas buvo visas nutviekstas šiltos saulės, jame jie sėdėjo vieni. Patogiai atsilošę sėdynėse, aptarinėjo ateitį, ir atidžiai įsigilinus pasirodė, kad ji ne tokia jau beviltiška, nes visų trijų vietos, apie tai dar niekada nebuvo įsišnekę, buvo geros ir ypač daug žadančios. O labiausiai palengvės, kai jie pakeis butą, ir tai padarys tuojau; jis bus mažesnis ir pigesnis, bet geresnė vietoj ir praktiškesnis negu dabartinis, Gregoro surastas. Šitaip jiems šnekantis, ponas ir poniam Zamzos žiūrėjo į savo vis gyvėjančią dukterį ir beveik vienu metu pagalvojo, kad jinau pastaruoju metu, nepaisant visų išblyškinusių skruostų vargų, virto dailia, žydinga mergina. Pritilę ir nejuociom kalbėdamiesi vien žvilgsniais, jie galvojo apie tai, kad atėjo laikas pasidairyti jai tinkamo jaunikio. Ir tarsi patvirtindama šias jų viltis, tramvajui sustojus, dukterė pakilo pirma ir išsitiesė visu savo jaunu kūnu.